

Asia: VN/25987/2023

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi tartuntatautilaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Akava kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitysluonnoksesta tartuntatautilaiksi.

Akava pitää perusteltuna, että tartuntatautilainsäädäntö uudistetaan kokonaisuutena. Voimassa olevan lain soveltamisesta, erityisesti covid-19-pandemian aikana, saadut kokemukset osoittavat, että sääntelyssä on ollut epäselvyyksiä viranomaisten toimivaltuuksissa, tiedonkulussa sekä päätöksenteon rakenteissa. Näiden puutteiden korjaaminen on tärkeää sekä kansanterveyden suojelun että oikeusvarmuuden näkökulmasta.

Akava kannattaa esityksen tavoitetta selkeyttää viranomaisten välistä työnjakoa ja vahvistaa johtamisjärjestelmää erityisesti vakavissa häiriötilanteissa. On olennaista, että vastuut ja toimivaltuudet ovat ennakoitavia ja riittävän täsmällisesti säädettyjä kaikilla hallinnon tasoilla. Samalla Akava korostaa, että toimivaltuuksien laajentamisen tulee olla tarkkarajaista ja sidottua selkeisiin edellytyksiin.

Akava pitää tärkeänä, että laissa vahvistetaan tiedonvaihtoa koskevia säännöksiä. Ajantasainen ja sujuva tiedonkulku viranomaisten välillä on keskeinen edellytys tehokkaalle tartuntatautien torjunnalle. Sääntelyssä on kuitenkin huolehdittava siitä, että henkilötietojen suoja toteutuu asianmukaisesti ja että tiedonsaantioikeudet ovat oikeasuhtaisia.

Akava suhtautuu myönteisesti siihen, että esityksessä korostetaan torjuntatoimien oikeasuhtaisuutta ja perusoikeuksien turvaamista. Pandemiatilanteissa joudutaan tekemään nopeita ja laajavaikutteisia päätöksiä, mutta niiden tulee kaikissa tilanteissa perustua välttämättömyyteen, oikeasuhtaisuuteen ja huolelliseen vaikutusarviointiin. Lainsäädännön tulee tarjota riittävät puitteet myös jälkikäteiselle oikeusturvalla.

Työntekijän näkökulma

Akava kiinnittää huomiota myös siihen, että ehdotetun sääntelyn vaikutuksia työelämään ja asiantuntijatyöhön tulisi arvioida tarkemmin. Tartuntatautilanteisiin liittyvät rajoitustoimet voivat vaikuttaa merkittävästi työn tekemisen edellytyksiin eri aloilla, ja näiden vaikutusten ennakointi on

tärkeää. Lisäksi tartuntatautilanteisiin liittyvät toimenpiteet voivat vaikuttaa merkittävästi työn tekemisen edellytyksiin, työkykyyn ja toimeentuloon.

Akava korostaa, että työntekijän oikeusturvan tulee toteutua kaikissa tilanteissa. Tämä edellyttää selkeitä ja ymmärrettäviä menettelyjä sekä sitä, että yksilöä koskevien päätösten perusteet ovat läpinäkyviä ja ennakoitavia.

Lisäksi on tärkeää varmistaa, että työpaikoilla toteutettavat toimenpiteet eivät johda tilanteisiin, joissa työntekijöihin kohdistuu epäsuoraa painetta terveydellisiin valintoihin.

Rokotusten toimeenpano työterveyshuollossa ja sosiaali- ja terveydenhuollossa

Akava pitää kannatettavana, että työterveyshuollolle ja yksityiselle terveydenhuollolle voidaan antaa mahdollisuus osallistua rokotusten toimeenpanoon tilanteissa, joissa se on tarpeen rokotusten tehokkaan toteutumisen ja riittävien henkilöstöresurssien turvaamiseksi. On tärkeää, että rokotustoiminta sovitetaan yhteen hyvinvointialueiden järjestämisvastuun kanssa.

Akava pitää lisäksi perusteltuna, että kiireellisissä tilanteissa voidaan varmistaa rokotusten toteutuminen myös velvoittamalla julkisen terveydenhuollon toiminta- ja palveluyksiköitä järjestämään rokotuksia. Tällaisissa tilanteissa korostuu tarve selkeälle työnjaolle ja riittävälle resursoinnille.

Työelämän näkökulmasta Akava korostaa, että ne työhön liittyvät rokotukset, jotka eivät kuulu kansalliseen rokotusohjelmaan mutta suojaavat työntekijää ensisijaisesti työstä johtuvilta tartunta- tai sairastumisriskeiltä, tulee järjestää osana työterveyshuoltolain mukaista työterveyshuoltoa.

Akava pitää 53 §:n mukaisia asetuksenantovaltuuksia perusteltuina, jotta rokotusten toimeenpanoa voidaan tarvittaessa joustavasti laajentaa ja varmistaa riittävä henkilöstöresurssi myös työterveyshuollossa. Samalla on tärkeää huolehtia siitä, että vastuut ja kustannukset jakautuvat selkeästi eri toimijoiden kesken.

Akava korostaa, että työnantajan roolin tulee rajoittua rokotusten järjestämisen tukemiseen. Sääntelyn tulee olla tältä osin riittävän täsmällistä, jotta työnantajalle ei synny tosiasiallista roolia yksittäisten työntekijöiden rokottautumiseen vaikuttamisessa. Lisäksi on tärkeää, että sääntely on työpaikkojen näkökulmasta selkeää ja käytännössä toteuttamiskelpoista. Työnantajien ja työterveyshuollon roolit, vastuut ja yhteistyön muodot tulee kuvata riittävän täsmällisesti, jotta sääntely tukee sujuvaa toimeenpanoa myös epidemiatilanteissa.

Tartuntatautipäivärahaa koskevat muutosesitykset

Tartuntatautipäivärahan sääntelyä selkeytetään, mutta esitetyt muutokset myös kohdentavat etuusoikeutta uudelleen. Etuusoikeuden säilyminen sidottuna viranomaispäätökseen on perusteltua tartuntatautien torjunnan näkökulmasta, mutta käytännössä tähän liittyy haasteita tilanteissa, joissa päätöksiä ei tehdä viiveettä tai lainkaan. Tämä voi viivästyttää etuuden saamista ja heikentää toimeentuloturva.

Akava kiinnittää erityisesti huomiota siihen, että lapsen hoitoa koskeva muutosesitys on kokonaisuutena nykytilaan nähden heikennys, koska ikäraja lasketaan 16 vuodesta 12 vuoteen. Samalla on kuitenkin myönteistä, että etuusoikey laajennetaan koskemaan juridisten huoltajien lisäksi myös muita henkilöitä, jotka tosiasiallisesti vastaavat lapsen hoidosta, mikä huomioi paremmin perheiden monimuotoisuuden. Lisäksi mahdollisuus myöntää etuutta 12–17-vuotiaiden osalta erityistilanteissa lieventää muutoksen vaikutuksia, mutta harkinnanvaraisuuden lisääntyminen voi johtaa epäyhtenäisiin ratkaisuihin ja heikentää etuuden ennakoitavuutta.

Lisäksi täsmennetään tartuntatautipäivärahan suhdetta sairauspäivärahaa koskeviin säännöksiin siten, että osa sairauspäivärahan rajoituksista ei sovellu tartuntatautipäivärahaan. Tämä vahvistaa etuuden erityisluonnetta ja sen tarkoitusta tartuntatautien leviämisen estämisen välineenä.

Esitysluonnokseen sisältyy lisäksi etuuden määrään vaikuttavia muutoksia. Etuuden määräytymistä koskeva muutos, jossa palkasta vähennetään työntekijän lakisääteiset maksut, on järjestelmän näkökulmasta johdonmukainen, mutta johtaa etuustason alenemiseen suhteessa nykytilaan. Myös sinänsä perustellut yhteensovittussäännökset voivat alentaa etuudensaajan kokonaistuloa nykytilaan nähden.

Akava kiinnittää huomiota siihen, että tartuntatautipäivärahaan kohdistuvia muutosesityksiä ei ole käsitelty vaikutusarvioissa riittävän syvällisesti. Jatkovalmistelussa olisi perusteltua täydentää vaikutusarvioita erityisesti etuusmuutosten kohdentumisen, toimeentulovaikutusten sekä eri väestöryhmiin kohdistuvien vaikutusten osalta. Lisäksi olisi aiheellista arvioida laajemmin viranomaispäätöksiin sidotun mallin toimivuutta sekä harkinnanvaraisuuden lisääntymisen vaikutuksia.

Perus- ja ihmisoikeusvaikutukset

Akava pitää myönteisenä, että esityksessä on arvioitu kattavasti ehdotusten vaikutuksia perus- ja ihmisoikeuksiin ja että sääntelyn lähtökohdaksi on otettu rajoitusten välttämättömyys, oikeasuhtaisuus ja tarkkarajaisuus.

Akava korostaa kuitenkin, että perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen riippuu olennaisesti sääntelyn täsmällisyydestä ja soveltamiskäytännöstä. Erityisesti toimivaltuuksien käyttöä koskevien edellytysten tulee olla riittävän selkeästi määriteltyjä, jotta niiden soveltaminen on ennakoitavaa sekä viranomaisille että yksilöille.

Yhteenveto

Lopuksi Akava korostaa, että lainsäädännön toimivuus riippuu sen käytännön toimeenpanosta. Uudistuksen yhteydessä on huolehdittava riittävästä ohjeistuksesta, koulutuksesta ja resursoinnista, jotta lain tavoitteet toteutuvat käytännössä.

Akava pitää esityksen tavoitteita pääosin kannatettavina ja katsoo, että huolellisella jatkovalmistelulla esitystä voidaan kehittää edelleen toimivaksi ja tasapainoiseksi kokonaisuudeksi.

Savinko Lotta
Akava ry